

TÜRK KARDİYOLOJİ DERNEĞİ ETİK KILAVUZU

TKD Etik Kılavuz Hazırlama Kurulu:

Prof. Dr. Yılmaz Nişancı, Prof. Dr. Nasih Nazlı, Doç. Dr. Mehmet Özkan, Prof. Dr. Mustafa Özcan

Gözden geçiren:

Prof. Dr. Yılmaz Nişancı

Bölüm 1

Giriş: Etik ve Tıp

Gerek Türkçe, gerekse İngilizce yayın taramalarında görüldüğü üzere “etik” ve “ahlak” neredeyse aynı anlamı yüklenen, hatta birbirinin yerine kullanılan iki ayrı kavramdır. Ahlak, bir sosyal bilim dalı olarak toplum içerisinde oluşturulmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sistemin bütününcü inceler. Bu sistem; bireyin, grubun ya da tüm toplumun doğru ve yanlış davranışlarını belirlemede ve yönlendirmektedir. Başka bir anlatımla ahlak; bir kişinin, bir grubun, bir halkın, bir toplumsal sınıfın, bir ulusun, bir kültür çevresinin belli bir tarihsel dönemde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren, inanç, değer, norm, buyruk, yasak ve tasarımlar topluluğu ve ağıdır. Meslek ahlakı bağlamındaki ahlak’tan kastedilen, belirli bir meslekte —özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili bir meslekte— uyulması gereken davranış kuralları anlaşılır. Bu kurallara da dünyanın neresinde olunursa olunsun, bu mesleği yapan herkesin uyması istenir. İş hayatında “ahlak” kavramı yerine “etik”, meslek etik ilkeleri veya kuralları terimleri ile kullanılır. Etik, yasalar ile ilişkili olup, ahlak ilkelerine ve toplum kurallarına dayanan hukuk ile doğrudan bağlantılıdır. Yasalar ahlak ve toplum kurallarına dayandığından, etik ilkelerle toplum kuralları kısmen örtüşür. Adalet, ödev, yükümlülük, hak gibi kavramlar hem ahlak hem de hukuk alanında yer alır. Hukuk, temelde toplumsal yaşam kurallarının, insan yaşamının kutsallığının, bireysel bütünlüğün ve dokunulmazlığın, mülkiyetin siyasal yetkinin tecavüzüne karşı korunmasını içerir.

Etik davranış, yalnızca yasal sorumluluklarla ilgili değildir. Yasal açıdan suç olmayan bir konu etik olmayabilir. Etik olan bir konu da yasalarda yer almayabilir. Bu nedenle etik, bir kavram ve anlayış çerçevesinde ele alınarak uluslararası hukukta ve Birleşmiş Milletler’de de yer alır.

“Etik” yunanca “ethos”, “moral” ise Latince “mos” kelimesinden gelir. Dilbilimi yaklaşımına göre “ethos” ile “mos” arasında bir fark bulunmamakta, ancak işleyişte farklı ifadelerle atıf yapılmaktadır. Ahlak kelimesinin diğer bir anlamı “etik”tir. Etik, mantık ve ontoloji ile birlikte felsefenin en eski disiplinlerinden biridir. Etik, yapılması gereken bir etkinlikten ziyade, insana ilişkin ahlaki sorunlarla ilgili doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir bilgiler ortaya koyan ya da koyması beklenen, felsefenin bir alt disiplini. Etik, felsefenin, insanın oluşturduğu bu değerler evrenini inceleyen, onu “iyi”, “kötü” ya da “onaylanabilir”, “onaylanamaz”, “doğru”, “yanlış” biçiminde yorumlayan bir alt dalıdır (http://www.medicine.ankara.edu.tr/internal_medical/forensic_medicine/etiknedir.html).

“Etik Kod” tanımı ve içeriği

Kurum ve kuruluşların dış çevrelerinde gelişen değişimlerin erozyona uğratılmadan uygulanması arzulanır. Bu nedenle, güncelliğini her zaman koruyan “etik” kavramı, yazılı kaynaklarda farklı tanımlamalarla karşımıza çıkar.

Pater ve Gils’e göre “Etik Kod”lar kurum ve kuruluşların tümüne rehberlik eden resmi ve yazılı dokümanlar olarak tanımlanırken; Öztürk, Ersel ve Plant’a göre etik, davranışların kabul edilebilir standartlar çerçevesinde minimum özellikleri barındıran ve aktörlerin davranışlarını sınırlandıran bir modeldir. Bir başka ifade ile, “Etik Kod”lar kurum içinde sürekli revizyon hali olan karmaşık eğitim ve öğretim sisteminin bir unsurudur.

Görüldüğü üzere kurumlarca uygulanan “etik kural”lar doktrinde “aktörlerin davranış modellerini

eğiterek değiştiren” belgedir. Bu bağlamda etik kurallar kurum ve kuruluşlarca “Etik Kod”lar halini alır. Etik kodlar kurum kimliği kapsamında gerek uygulayanların üzerinde gerekse dış çevredeki davranış ve yaklaşım değişiklikleriyle saygınlık olarak karşılanır (Palazzo, 2002, 197-8).

Tıp etiği

Tıp etiği, tıbbın ve sağlık alanındaki bilimsel ve pratik çalışmaların etik yönden değerlendirilmesi ve ahlaki ikilemlere bir çözüm bulunmasını hedefleyen disiplindir.

Tıbbi etik bağlamında özne hekim, nesne(ler) ise hasta(lar), cerrahi bir teknik ya da bir ilaçtır. Özne ve nesne(ler)in içinde buldukları koşullara bağlı kalınarak hekim-hasta ilişkisi etiğin ve dolayısıyla tıp alanında uygulanmakta olan “biyoetik”in temel sorunlarındanır.

Günümüzde gerek tıp gerekse araştırma etiği alanında yer alan değişik tanımlamalar, akıl yürütmeler, değerlendirmeler ve çözüm önerilerinde ilkelerin merkezi bir rol oynadığını görmekteyiz. Bir başka ifadelendirme ile, etik alanında ortaya çıkan “kurallar” ya da “duygusal” anlatımlar, kendilerini kabul ettirebilmek için belli ilkelere dayanarak rehberlik yapmaktadırlar.

Yasal ve ahlaki yükümlülüklerin her biri, belirgin birer “kural”dır. Bu kuralları hekimin kendisi değil, birey olarak bir parçasını oluşturduğu toplum belirler. Bu kurallardan her biri belirli bir değer sorununun yanıtıdır. Bu kuralların bilgisine “deontoloji” denir ve gerçek/tüzel her kişinin, bu kuralları bildiği, ayrıca bu kurallara uymakla yükümlü olduğunu da bildiği varsayılır. Bir hekime icra ettiği sanatı içerisinde yükümlülüklerle uyup uymayacağı ya da uymak isteyip istemeyeceği sorulmaz; onun bu kuralları bildiği varsayılarak uyması istenir ya da zorlanır. Tıbbi etik alanında karşılaşılan her sorunun çözümünün doğrulanmasında ilke olarak deontoloji ve hukuk sistemi de devreye girer. Ancak, hukuk ve deontoloji bakış açısıyla ortaya çıkan karar metni, bağlayıcılığı ve tersi durumlarda uygulanacak yaptırımları ile tartışılmaktan çok, gerekli toplumsal kuralların işlendiği bir karar bütünüdür.

Etik ilkelerin tıp bilimi içerisinde nasıl kullanılması gerektiğine dair çalışmaların isimlerinden, Amerika’lı tıbbi etikçiler Tom L. Beauchamp ve James F. Childress’in çabaları tıp etiği konusunda hekimlere

yol gösterici olmuştur (Beauchamp ve Childress 1994: 17-9). *Biyomedikal Etiğin İlkeleri* isimli kitaplarında Beauchamps ve Childress tıp alanında etik teorisinin ilkelerini açıklamış ve öncelikli bir ağırlıklandırma ve sıralama vermeden her bir temel ilkenin ağırlığı olmasına izin veren ve kendilerinin “bileşik kuram-kompozit teori” olarak adlandırdıkları bir kuramı önermişlerdir.

Beauchamp ve Childress herhangi bir etik ilkenin bir ötekine karşı üstünlüğü olmadığını; durum/olayların koşullarına göre, bu ilkelerden herhangi birinin seçileceği ya da feda edilebileceğini ileri sürerler. Bu bağlamda ilkeleri sınırlandırarak, bazı ilkeleri “temel ilke” olarak adlandırırılar. Bu dört temel ilke şunlardır:

- 1- Yarar sağlama ilkesi,
- 2- Zarar vermeme ilkesi,
- 3- Özerkliğe saygı ilkesi,
- 4- Adalet ilkesi (Aydın ve Ersoy, 1995: 48-52).

Başvurulabilecek kaynaklar

- Aydın E, Ersoy, N. Tıp etiği ilkeleri. Tıbbi Etik Dergisi 1995;3:48-52.
- Beauchamp TL, Childress JF. Principles of biomedical ethics. 4th ed. New York: Oxford University Press; 1994. p. 17-9.
- Ersel H. Aracıların kendi iç işleyişinde ve müşteri ile olan ilişkilerinde etik değerler, Türk sermaye piyasasında etik değerler ve iş adabına ilişkin çalışma kuralları, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası. İstanbul: Acar Matbaacılık A.Ş.; 1998. s. 14-9.
- Gözener E. Etik kavramı ve bir sivil toplum kuruluşunun etik anlayışına ilişkin bir uygulama. İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008. s. 7-29.
- Öztürk NK. Yolsuzluklarla mücadelede İtalya’dan ders alınabilir mi? Amme İdare Dergisi 2001;32:9-23.
- Palazzo B. U.S. American and German business ethics: An intercultural comparison. Journal of Business Ethics 2002;41:195-216.
- Pater A, Gils AV. Stimulating ethical decision-making in a business context: effects of ethical and professional codes. European Management Journal 2003;21:762-72.
- Plant JF. Codes of ethics. In: Cooper TL, editor. Handbook of administrative ethics. New York: Marcel Dekker; 1994. p. 221.
- Büken NÖ, Büken E. Nedir şu tıp etiği dedikleri? İnternet erişimi: http://www.medicine.ankara.edu.tr/internal_medical/forensic_medicine/etiknedir.html